Andrássy Lajos

Mikor a darvak szállnak

Nyugalmat adj most asszonyodnak
veled futott — és belefáradt
teríts alá fű-selyem tiszta ágyat
tűz-homlokán szíveddel mérd a lázat
lesz fegyvered még — s lesz szelíd alázat
haragban gyászban sors-időd ha vágtat
nyugalmat adj most asszonyodnak

És megint csak úgy

Előlről kéne mindent kezdeni
előlről mindent mindent — s ami lesz
onnan kimérni józan-pontosan
s épp olyan tűzzel féktelen-vadul
nekifutni a sorsnak — igen úgy
— csak onnan: ahol azt a fejlövést!...

— amiről akkor azt hittem: halálos.

Takács Imre

A szobám ablaka

Lemegy a Hold. A Naprendszer
megbízhatóan jár az űrben.
Halad az ember dolga is,
tegye legalább félerővel.

Együtt áll most: a mennyezet-
és az asztali-lámpa ittbenn,
ott künn a város fényei
a kozmosz izzó ezüst gerezdjével.

Ki figyel oda? Bárhóva
megbízhatóan kik figyelnek?
(Dédanyánk autóbusza
menetrendszerint érkezett meg.)

De a vissza-nem-érkezőt
jegyzik? Bár nem kell meghatódni!
Fogyóeszköz az ember is,
mint a jó szerszám, mint a bóvli.

És amiket én művelek
itt az ablakon belül... Az mi?
Semmi, vagy éppen ugyanaz,
ami kint akar rend maradni.

Battyán Kiss Mihály

József Attilához

Te érted
Hogy mért lesz

Oly közel a jelen
A múlt olyan távol

Annak aki a
Munkáséletből kilábol?

Változatok

Néhány éve, Üllés határában azért bontottak el néhány tanyát, hogy helyet csináljanak a szőlőnek. Mindenkivel beszélgettem akkor, akit arrébb költöztettek, de eggyel se találkoztam, akinek a szájából ne ömlött volna a panasz. Földes tanya helyett követ kapott az egyik, tehát jobbat, mégse volt jó. Ha lelépett az ágyról, hideg volt a kő, és ez soha nem volt az övé, a másikat viszont maga építette. Lánctalpas traktorra drótkötelet akasztottak, a kötél másik végét az eperfához kötötték, — eperfa minden tanya udvarán volt —, megkerülték a tanyát, kicsit meghúzatták, reccsenés, ropogás, és volt tanya, nincs tanya. Minden készen volt az egyik reggeli omlasztáshoz — bányászok szava szerint akár jövesztésnek is mondhatnánk —, előző este elvitték a gazdát az új helyre, indulnának is a böhöm gépek, amikor megszólal valaki: várjatok, nézzünk be még egyszer. Mint ázott veréb, sarokba kuporodva ott reszketett a gazda. Se ágya, se vacka már itt, de az éjszakát, az utolsót még itt töltötte. Kézben hozták ki, intettek a gépeseknek, hogy mire visszafordul, tanyát ne láthasson. Ez lenne a Szülőföld?

•

Tanyai keresztútnál kellene most igazságot osztani, szintén hazaszeretet ügyében. Nem vállalom, ilyen nagy tételektől mindig félek, de elmondom azért.

Három ember simára topogta maga körül a homokot, látni való, régóta beszélgetnek. Azt mondják, januárban összehívták tizennyolc tanya tulajdonosát, és tudomásukra hozták, megváltozik itt a világ. Csak olyasmit vessenek, ami Péter-Pálra betakarítható, mert jönnek a nagy ekék, és a tanyákat is széijelszántják. Helikopteres szőlőt ültetnek helyettük. Jártak itt mérnökök is, osztottak és szoroztak, aztán elmaradtak. Gyanítják, valamelyik magasságos hivatalt elérte a végelgyöngülés, nem maradt ereje megmondani, hogy nem lesz az egészből semmi. Péter és Pál régen odavan, időből tehát tellett volna.

Azt mondja az egyik néni, ezt a földet ő akkor is szereti, ha Pesten lakik, főbérletben. Angyalföldön, a gépszerelvények gyárában dolgozott, de hová menne öregségére, ha nem haza? Tanyát vettek néhány éve, közel az ősökhöz, 22 ezerért. Tavasszal hazajön, itt marad őszig, ahogy jön a hideg, hazulról megy haza. Vehettek volna közelebb is, de bolond beszéd az ilyen, mert akármilyen tanyából soha nem lesz Szülőföld.

— Ha mégis jön a szőlő, és el kell adnia?

— Ötvenezerért se adnám! Csak paprikából 24 ezret vettem ki, tegyen hozzá még hét mázsa szőlőt hatötvenes árral, adja hozzá a máradék bort — csak olyan szegény embernek való, de iható azért —, a disznót, a baromfit és a jó levegőt, meg az árak változását is. És azt is, hogy nekem ez a hely szent.

— Tehát, mennyi lenne az ára?

— Amennyiért másikat vehetnék.

— A szomszédban?

— Fenét. Lajosmizsén. Az közelebb van.

— És a szülőföld?

— Öregek vagyunk mi már ahhoz. Elmentek a testvérek mind, elvitte őket az idő. Közelebb csak jobb lenne.

•

Józsi bácsi nem idevaló, de az itteni borral, látni lehet, jó ismeretségben van. Ő is ötvenezret gondol a maga tanyájáért, vagy inkább többet, mert egyrészt ve van ékelődve a nagy táblába, kikerülni nem lehet, érdeke tehát valakinek, hogy ő onnan kikecmeregjen, másrészt a tanya belülről egészen jó akkor is, ha kintről másként látszik. Harmadrészt pedig azért, mert nem döntött még, hová menjen, ha mennie kell. Eddig sima az ügy, de csak addig, amíg a menyecskék szóba nem jönnek. Átlépte már a hatvannyolcat, nyugodtan viccelhetünk, ezt gondoltam, de tévedtem. Özvegy ember, más megoldást nem talált, három asszony gondoskodik róla. Az egyik, a bejárónő, takarít, a másik főzni szokott, a harmadik mosni. Azt mondja, a bejárónő a szemrevalóbb, 36 éves, és természetesen nem fizet neki semmit. Örüljön, hogy ott lehet.

— Ötvenezerért mind a hármat elhagyná?

— A bejárónőt elvinném magammal. Van egy embere, de váltakozni szoktunk. Azt mondja az asszony, énnálam jobban szereti a helyet.

Azt hiszem, itt van meglőve szegény. Mert ez az egy is unalmas, éjjel és nappal leginkább magára marad. Mehetne a fiához, de „bejárónő" nélkül, hogyan induljon bele a vak világba? A fia pedig egyedül őt hívja.

•

Itt az a tanya, amelyiknek a gazdája állítólag kimondta év elején, amíg a kétszázezret bele nem számolják a markába, addig nem mozdul.

— Azt mondta az uram, háromszázezerért se adja. Föl is böcsülték, jónak találták. Ez a tanya be van állítva. Víz is, villany is bent van még az istállóban is. Öntözni lehet, ameddig a cső elér. Én nem itt születtem, nem is ragaszkodom hozzá, de az uramnak egészen más.

— Bent a faluban mégis épül az új ház.

— Mi mást kezdhetnénk, ebben a nagy bizonytalanságban? Ha netán mégis mennünk kell, hová menjünk?

— És ha nem lesz belőle semmi?

— A ház akkor is ház lesz.

•

Az út másik felén se ígéret nem járt, se mérnök. Aki lakja a tanyát, azt mondja, legjobb lenne bemenni a faluba, mert az itteni rengeteg munkához képest ott csak „víkendeznek" a népek, de egy ilyen jó tanyát, amelyik lakható is, megélhetést is ad, és nem háborgatja senki, nem lehet itthagyni.

— Ha amazok mégis elmennek? Rossz lesz egyedül.

— Itt marad ez mind, ahogy én elnézem. Az ötvenezres tanyát se nagyon lehet eladni, meg a háromszázezrest se, és a szőlő se ér ide egyhamar. Akkora jómódban vagyunk mi most, mindenki kiválaszthatja magának, miért nem megy sehová.

HORVÁTH DEZSŐ

Még egyszer Sztanykovszkyról

A Délmagyarország november 25-i számában megjelent Sztanykovszky-cikk élénk érdeklődést váltott ki városszerte.

Nézzük a tényeket!

Igaz, hogy Sztanykovszky a szegedi Csillagban töltötte 17 évi büntetését a Tisza-gyilkosságban való részvétele miatt. A börtönben csak mint Tisza-gyilkost emlegették, és ő meglehetősen jól érezte magát ebben a szereposztásban és ez a magatartása az ellenforradalmi korszakban bátorságot, karakánságot is jelentett. Nem felel meg azonban a valóságnak az az álromantikus leírás, amit házasságának körülményeihez fűz a cikk. Vagyis nem igaz, hogy Szenicsán Babát hegedűvel hódította meg, hogy szabadulásáig nem is látta, még akkor sem, ha ezt maga Sztanykovszky állította. Sztanykovszkynak volt hegedűje, de nem a cellájában, hanem a raktárban, ahonnan rendezvények alkalmával kapta el rövid időre. Fizikai képtelenség is holmi börtönszerenád feltételezése. Szenicsánék a Csemegi utcában laktak, udvaruk vagy kertjük mélyéről el lehetett látni a Csillag keleti sarkának felső részére, oda, ahol egyidőben tényleg Sztanykovszky cellája volt. Innen látta meg jövendő feleségét, tükrözéssel és más jelzésekkel hívta fel magára a figyelmet, de szorosabb „ismeretség" levelezés útján alakult ki. A levelezés illegitim volt, az egyik börtönőr gyermeke (ma jónevű műemlék-restaurátor) volt a postás. Különben a helyszín egy pillanat alatt meggyőzhet mindenkit arról, hogy talán, ha kürtön vagy fanfáron játszott volna Sztanykovszky, csak akkor hallatszott volna el a Csemegi utcába. Szabadulása előtt már legálisan is engedélyt kapott a levelezésre.

A cikkben idézett történetkék és leírások nyilván Hartmann Mihály cikkeiből valók (nemcsak a Délmagyarországban, hanem a budapesti 8 Órai Újságban is írt erről). Akkor azonban más volt a sajtómorál, és az újságíró is igyekezett minél több romantikát és szenzációt belevinni egy-egy cikkbe. Ehhez maga Sztanykovszky is hozzájárult.

Sztanykovszky, mint a nehéz elhelyezkedési viszonyok között is hátrányosan induló ember, mindent megragadott, hogy önmagát érdekessé tegye, hiszen Szenicsánék vendéglőjében (szemben a Zenekonzervatóriummal) játszott előbb egyedül, majd kisebb zenekarral. Jól jött tehát a reklám. Különben, ha csak reális kritikával olvassuk a riportokból kiragadott ismertetéseket, akkor is kitűnik — önmagukból —, hogy valami nem volt rendben egészen Sztanykovszky körül. Ebből azt a következtetést kell levonni, hogy finoman szólva jó riportalany volt, és nem ment a szomszédba egy-egy jó sztoriért.

A Sztanykovszkyról a húszas évek végén készült riportban mint színész mutatkozott be, és szó ami szó, sikert aratott. A rabok előadták a börtönben a Passiót és Sztanykovszky személyesítette meg Krisztust. Szinte valamennyi szegedi lap írt róla érzelmes cikkeket.

Látható tehát, hogy komoly kritikával kell fogadnunk nemcsak azt, amit róla írtak, de azt is, amit ő maga mondott. Mindez nem érdemelne különösebb figyelmet akkor, ha megmaradna a magánélet keretében. De mint a cikk befejezése utal rá, Sztanykovszky a felszabadulás után felelős pozícióba került, ő lett az 1944. november elején alakított rendészet (nem rendőrség, de azt a feladatot látta el) vezetője.

A Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből című kötetből vett idézet Sztanykovszkyt igen előnyösen, pozitívan tünteti fel, de van későbbi dokumentum, amely lerontja az idézet értékét, és ez legalább annyira hozzátartozik Sztanykovszky minősítéséhez, mint az elismerés.

Minthogy két önmagában és önmagáért is beszélő dokumentum is áll rendelkezésünkre, ugyancsak a Délmagyarországból, kommentár helyett idézzünk ezekből.

„Az is megállapítást nyert, hogy a Kommunista Párt falragaszait letépik. Figyelmeztetek mindenkit, hogy az ilyen cselekményektől saját jól felfogott érdekében óvakodjon, mert akit kommunista plakátok megsemmisítésében tetten érünk, vagy aki nyilaskeresztes propagandát szolgáló falragaszt, feliratot terjeszt, vagy felragaszt, a helyszínen agyonlövetem. Szeged, 1944. november 21. Sztanykovszky Tibor s. k., a közrendészet vezetője." — ez volt egyik önkényesen kiadott rendelete, amelytől az MKP vezetősége sürgősen elhatárolta magát: „A Magyar Kommunista Párt szegedi szervezetének vezetősége kijelenti, hogy nem azonosítja magát Sztanykovszky Tibornak, a közrendészet vezetőjének rendeletével, mely a »helyszínen való agyonlövetéssel« fenyegeti meg azokat, akik a Kommunista Párt plakátjait megsemmisítik... A párt a rendőrhatóságtól a maga plakátjai számára nem kíván egyéb védelmet, mint minden más demokratikus párt, és semmiesetre sem kívánja, hogy agitációját a rendőrség »a helyszínen való agyonlövetéssel« védelmezze... Az ilyen felelőtlen kijelentések alkalmasak arra, hogy kompromittálják a szegedi hazafiak harcát a nyilas banditák ellen, melynél a Kommunista Párt a szegedi dolgozó nép cselekvő segítségére számít. Pártvezetőség."

Egyéb dokumentumok is ártó szélsőségességét bizonyítják. Egy interjúban egyebek között ezeket mondotta: „Legokosabb volna egész Szegedet hatalmas drótkerítéssel körülvenni, s csak azokat engedni ki ebből az internálótáborból, akik kellőképpen igazolják magukat!"

Sztanykovszky az 1944. november 23-án megjelent nyilatkozatában megemlíti, hogy szaktudását a szervezési munkához még 1919-ben szerezte, amikor is Kispesten ugyancsak ő szervezte meg a közrendészetet, és annakidején őt nevezték ki a forradalmi törvényszék jogügyi tanácsosává.

Ezek után azt hiszem, már nem is olyan izgató az a kérdés, hogy Hová lett Sztanykovszky?

De ha mégis — még egy adattal szolgálhatok.

1945 késő őszén vagy tél elején dr. Szebenyi Endre, későbbi belügyi államtitkár, a demokratikus rendőrség megszervezője több kilónyi aktacsomagot küldött át az Igazságügyi Minisztériumba. Ebben az aktában kizárólag Sztanykovszkyról volt szó. Engem ennyi idő után is köt a hivatali titoktartás, így az akta tartalmát, lényegét nem írhatom le. De annyit mondhatok, hogy az az iratcsomó mérleget készített az akkor 50 éves Sztanykovszkyról. Sztanykovszky akkor valahol túl a Dunán tartózkodott.

Sztanykovszky most, ha él, 85. évét tapossa. De lehet, hogy vannak tisztes munkában élő leszármazottjai — nem szívesen ráncigáltuk hát elő ezt a témát. De, ha már szóba került, szükséges, hogy kevésbé tetszetős fonákját is megmutassuk a dolgoknak, mert közérdek, hogy a dokumentumokból ne csak az érdekesség, a tetszetős kerüljön elő, hanem közelítsük a valóságot

DR. MAGYARKA FERENC